

KÖZLEMÉNYEK

CSIKÁNY TAMÁS

MOCSÁRON ÁT A MAGASLATRA, AVAGY A 33-ASOK ROHAMA A PODUBNIEI CSATÁBAN

Across the Marsh and up high, or the Attack of the 33rd Infantry Regiment
in the Battle of Podubnie

The main merit of every military force group is that the members fight for each other and prove every minute that every one of them is worthy of trust. What else could have made the Hungarian soldiers of the Imperial and Royal 33rd (Colloredo) Infantry Regiment perform such an attack at Podubnie, in the region of the Pripet Marshes on 12th August, 1812, which was highly respected even by the enemy as a wonderful example of bravery and heroism. The paper presents this case, after a brief description of the regiment's history. One side in the battle was made up of the Austrian relief army corps lead by Cavalry General Karl Schwarzenberg and the Saxon 7th Corps lead by French General Jean Reynier, while the Russian Third Army lead by Cavalry General Alexander Petovich Tormasov was standing on the other side. In the battle the Russian army defended itself on a high ground surrounded by a river and marshes, and this post could have been attacked only from one direction. Seeing the failures of the attacks, General Schwarzenberg ordered the 33rd infantry regiment towards a key point of the battle through a crossing in the marsh; and this attack brought bright success through great losses. Later in the battle the Austrian and Saxon troops joining the regiment made the Russian forces retreat. The victory in this battle was just an episode in the war in 1812, but imperial army leaders saw it as a promising sign for the future.

Tamás Csikány colonel, doctor of the Hungarian Academy of Sciences, head of the Department of Military Sciences and Officer Training at the National University of Public Service. Research area: 19th century European warfare. Recent monography: *Komárom the Virgin Fortress – 1809*. (Budapest, 2012.) E-mail: csikany.tamas@uni-nke.hu

Keywords: warfare, military concepts, strategics, tactics, battle, coalition war against Napoleon in 1812, Imperial and Royal infantry regiment, Colloredo, Podubnie, Schwarzenberg, Reynier, Tormasev

A történelem során lezajlott háborúkban sokszor alakultak ki furcsa, ésszerűtlen vagy szokatlan helyzetek. Feltétlenül ide sorolható az a történelmi tény is, hogy 1812. augusztus 12-én a pripjatyi mocsarak kegyetlen vidékén az osztrák császár katonái – osztrákok, magyarok, szlovákok és mások – vállalva egy francia tábornok vezette száz hadtesttel, az egyébként természetes szövetségésük, az oroszok ellen csatát vívtak, valódi ellenségük, a franciák érdekében. Ha eltekintünk a politikai okoktól, sőt, magasabb szempontú stratégiai céloktól és műveletektől is, akkor eljutunk a harctéren küzdő, szenvedő katonákig, akiknek derékig mocsárban vagy a hőségtől szenvedve, télen vagy nyáron teljesíteniük kellett és kell a kötelességüket, akár külső, akár belső kényszer hatására, igazából semmit sem értve a háború kiváltó és mozgató rugói közül. És teljesítették a parancsokat, szó nélkül, néha bizonyosan morogva, bátran vagy félve. Sokszor szinte értetlenül áll a kuta-

tó olyan események előtt, amikor szinte elképzelhetetlen helyzetekben, mégis hihetetlen helytállásokról olvas jelentéseket, beszámolókat. Vajon ki, mi készítetett embereket arra, hogy olyan tetteket hajtsanak végre, amelyeket igazán nem is várnak el tőlük, amikor semmilyen személyes vagy közösségi érdek nem fűződik a háború vagy akár egy ütközet megnyeréséhez? Egyetlen elfogadható válasz lehet erre a kérdésre: a bajtársiasság. Ebbe az emelkedett kifejezésbe bele kell értenünk a közösség tiszteletét, az összetartozás büszkeségét, a közös és „rég jó” hírnév őrzését, öregbítését. Minden katonai kötelék legfőbb erénye, hogy a tagjai egymásért harcolnak, és minden percben egymásnak bizonyítják, érdemesek a tagságra. „Ez a közösség akkoriban az ezred: szinte külön társadalom, saját szokásokkal, nyelvvel, történelemmel. Mindegyiknek megvan a különlegessége, jellegzetessége. Hozzá tartozni életre szóló élményt jelent tisztnek, közlegénynek egyaránt. Külön összetartozó erőt jelent, hogy a falu lakosai évszázadokig ugyanahhoz az ezredhez kerülnek, minden ezrednek megvan a külön egyenruhája, saját zászlója, indulója, szokása, hagyománya. Európa síkjait megannyi emlékoszlop, hallgatag fakereszt borítja: csak ezer ember tudja, mire emlékeztetnek.”¹ A bajtársiasság, a közös sors vállalásának példája készíthette volna a császári-királyi 33. (Colloredo-) gyalogezred magyar katonáit a fent említett napon és helyen, hogy egy olyan rohamot hajtsanak végre, amelyet még az ellenség is megdicsért.

A következőkben ezt az eseményt kívánjuk bemutatni, és részben követni Lev Tolsztoj iránymutatását. A *Háború és béke* című regényében a következőket írta: „...nem kell egyéb, mint a tábornoki tervek és jelentések tanulmányozásától elfordulni, s egy pillantást vetni azoknak a százezreknek a mozgalmába, a kik az eseményekben egyenes és közvetlen részt vettek, és mindaz, a mi annak előtte megoldhatatlan kérdésnek látszott egyszerre szokatlan könnyűséggel és egyszerűséggel, s minden kétséget kizárólag megoldhatónak bizonyul.”² A tervek és a jelentések nélkül azonban aligha beszélhetnénk a közkatonaik tetteiről.

A podubniei, vagy más néven gorodecznai csatának igazából alig volt hatása az 1812-es háború menetére és végkifejletére. Csatának is talán csak a részt vevő erők nagysága miatt nevezhetjük, csekély hadászati jelentősége miatt inkább ütközet lenne a megfelelő kifejezés. A kortársak és a történészek megítélése sem egységes. A résztvevő közkatona szempontjából ez valójában mindegy is volt.

A császári-királyi 33. gyalogezred a haderő gyalogságában

A 33. gyalogezred története Mária Terézia koráig nyúlik vissza. VI. Károly (magyar királyként III. Károly) német-római császár 1740-ben bekövetkezett halála után, fiú trónörökös hiányában lánya örökölte a magyar és a cseh trónt. A Habsburg örökségre azonban több európai ország is pályázott, így ebben az évben megindult az osztrák örökösödési háború. A királynő, a birodalmát szinte minden irányból érő támadások miatt, a magyar országgyűléshez fordult, amely megszavazta az általános nemesi felkelést, e hagyományos magyar hadsereg-állítási rendszer életbeléptetését. Az ekkor felállított gyalog és hu-

¹ Csetri 2005. 79. o. A szerző is idézte a szöveget, de nem adta meg a forrást.

² Tolsztoj, Lev: *Háború és béke*. III. k. 207. o.: http://mek.oszk.hu/10800/10873/pdf/haboru_3.pdf. (A letöltés utolsó időpontja: 2013. november 25.)

szár alakulatok egy része a háborúk során és azt követően állandó ezreddé alakult át, így a birodalmi haderő részévé vált. Így történt ez az 1741. október 21-én kelt királynői pátenssel, Andrásy Antal ezredes vezetésével megalakult soproni gyalogezreddel is, amely 1769-ben kapta meg a 33. sorszámot. Az ezred legénységét kezdetben Nyugat-Magyarországról, 1781-től az ország középső részén fekvő Nógrád és a környező vármegyékből, majd 1809-től az alsó-magyarországi bányavárosok vidékéről toborozták. Az érintett vármegyék lakossága végső soron magyar és szlovák volt, a bányavárosokban többnyire száz eredetű lakók éltek.

A gyalogezredek előírt létszámának biztosítása Magyarországon rendkívüli nehézségekbe ütközött. Az osztrák örökös tartományokban, 1771-ben ugyan bevezették a „conscriptios” rendszert, vagyis azon katonakötelesek összeírását, akik közül a törvény szerint sorshúzással választották ki az újoncokat, de ehhez Magyarországon nem járult hozzá az országgyűlés. Katonára viszont szükség volt, így a diéta időről időre mégis megszavazta a bécsi Udvari Haditanács újoncigényét. Ezt követően a katonai újoncállító bizottságok a helyi hatóságokkal együtt igyekeztek az adott területre kirótt létszámot biztosítani. Az újoncozás alól mentesülők széles köre miatt azonban ez sokszor csak erőszakos, törvénytelen eszközök alkalmazásával sikerülhetett. Mentességet élveztek a nemesek, azok hozzátartozói, jobbágyai és cselédei, az állami és a közigazgatási tisztségviselők, az értelmiségiek, az iparosok, minden polgár, akinek saját háza vagy üzlete volt, minden földműves, aki saját vagy bérelt telken gazdálkodott, a nős vagy özvegy férfiak, akiknek ellátásra szoruló gyermekeik voltak. Vagyis csupán a szolgaként, alkalmi, vagy bérmunkából élők jöhettek számításba, akik azonban éppen rendkívül rossz életminőségük miatt nagy számban nem feleltek meg az egészségügyi és fizikai feltételeknek.³

Az újoncnak tizenhét és negyven év közötti, legalább öt láb három hüvelyk, vagyis 165 centiméter magasnak kellett lennie, ép, erős fogazattal – gyalogosoknál különösen a metszőfogak megléte volt fontos a töltény kettéharapásához – kellett rendelkezniük és nem lehetett semmilyen testi fogyatékoságuk. Ide tartozott a kopaszság, a rövidlátás, a „duzzadt nyak, a szűk mell, a magas vagy domború hát” stb. A testmagasságból a későbbiek során – főleg háború idején – engedtek, a huszonnégy éves korukat még el nem ért fiatalok alacsonyabbak is lehettek.

A kötelező katonaillesítés során a katonai és a polgári bizottságok sokszor kerültek szembe egymással, hisz a helyi hatóságoknak nehéz volt előteremteni a meghatározott létszámot, a katonai bizottság pedig semmilyen engedményt sem tehetett. A polgári hatóságoknak mindenképpen ki kellett állítania a szükséges létszámot, nyilván a közösség legkisebb sérelmével. Sokszor állítottak olyan embereket, akiknek távozását szívesen vették az ott élők. Így került sor a munkakerülőkre, részegesekre, csavargókra vagy ilyennek gondolt emberekre, de sokszor a börtönök foglyaira is.

A napóleoni háborúk során a magyar országgyűlés több alkalommal ajánlott meg újoncot, illetve hozott törvényt a nemesi felkelésről. A törvények azonban továbbra sem szabályozták az újoncaillesítés módját, csupán létszámokat határoztak meg, illetve különböző engedményeket a törvényhatóságok által kiállított újonccokkal kapcsolatban. Minden

³ Erről lásd: *Ujhelyi Péter*: Az állandó hadsereg története I. Lipót korától Mária Terézia haláláig. Budapest, 1914., továbbá *Berkó István*: Súrldóságok az újoncozásnál 1792–97. évi francia háborúk alatt. *Haditörténelmi Közlemények*, 1943. 35–59. o., 138–158. o.

alkalommal leszögezték ugyanakkor, hogy a megajánlott létszám kiállítása után vissza kell térni a szabad toborzásra, ami egyébként az újoncozás alatt szünetelt. A katonáskodási idő elvileg élethossziglani volt, ami azért nem jelentett húsz évnél hosszabb időt. Az önként jelentkezőknek minimum hat évet kellett szolgálniuk, amelyet ismételni lehetett.

A magyarországi ezredek tisztikara jellemzően nem volt magyar. A birodalmi hadseregben gyakorta előfordult, hogy a legénységgel nem azonos nemzetiségű tisztetek vezényeltek az egyes ezredekhez. A császári-királyi tábornoki és tisztikar tagjainál egyébként sem nézték jó szemmel a nemzeti kötődést, az uralkodóhoz fűződő hűségnek mindent felül kellett írnia.

Minden gyalogezred, így 33. is három zászlóaljából és két gránátos századból állt. A zászlóaljnak három osztálya volt, amelynek szervezetébe két-két század tartozott, a harmadik zászlóaljat békében nem töltötték fel legénységgel. A század félszázadokra oszlott, melyek két-két szakaszból álltak, a század teljes létszáma hivatalosan 218 fő volt.⁴ Az ezred gránátos századai háborúban a 2. és a 19. gyalogezred gránátos századaival alkottak egy gránátos zászlóaljat. Az ezredet egyébként az 1812-es háború előtt elkényeztette az élet, mivel a békehelyőrségük Bécsben volt, itt teljesítettek szolgálatot, ahogy arra felé mondták, *Aufwartung-on*.⁵

A gyalogos kötelékek a gyakorló- vagy harctéren rendszerint háromsoros vonalba álltak fel. Az egymás mögött álló emberek egy tagot képeztek, a sorok közötti távolság két és fél láb, vagyis kb. 78 centiméter volt. E széles felállításnak az volt az értelme, hogy egyszerre a lehető legtöbb katona tudjon a puskájával tüzelni. A rendszeresített simacsövű, franciakovás szuronyos fegyverek pontosságuk, lőtávolságuk és lövésbiztonságuk miatt csak tömegben leadott lövések esetében biztosítottak megfelelő hatékonyságot. Ráadásul a töltés viszonylag lassú folyamata miatt ily módon lehetett biztosítani a folyamatos puskatüzet. A katonánál a patrontáskájában hatvan darab – egybecsomagolt lőpor és golyó – töltény volt, továbbá fejenként 200 darab a szállítószekéren. A sorok a tüzelést akkor kezdhették meg, ha az ellenség már 300 lépésnél közelebb járt, de igazán hatásosnak a 180 lépéses lőtávolságot tartották. A sorok közül egyszerre két sor lőhetett, a harmadik rendszerint tartalékban volt. Persze leadhattak szakasz – és századtüzeteket is egyszerre vagy egymás után, a sorok helyet is cserélhettek, vagy csak a töltött puskákat adták előre.

Ez a harcászat azonban igen komoly lelki terhet igényelt, hisz az egymással szemben álló és közeledő, ösztüzeteket leadó sorok katonái számára semmilyen lehetőség nem volt védekezni a lövésekkel szemben. Nem léphettek ki a sorokból, még csak el sem hajolhattak anélkül, hogy a parancsnokuk ne fegyelmezte, illetve a társaik ki ne nevettek volna őket. Igyekeztek is az első sorba a legrátermettebbeket, a legbátrabbakat állítani, a középsőbe pedig a legfélénkebbeket, innen ugyanis aligha futhattak el.

A gyalogzászlóalj támadásban a következő harcrendi formákat alakíthatta:

- zászlóaljvonal, amikor a századok egymás mellett álltak fel;
- századvonalban a századok vonalban egymás mögött álltak, fél századvonal-szélességnyi távolságban;
- támadásnál jobb híján oszlopokban is maradhettek a kötelékek.

⁴ *Pilch* 1913. 12. o.

⁵ *Wrede, Alphons: Geschichte k. und k. Wehrmacht I. Band.* Wien, 1898. 352–358. o.

Mindez a rendelkezésre álló harctér szélességétől, terepviszonyától függött, illetve a szembenálló ellenség harcrendjétől és a megoldandó feladattól.

A zászlóalj zömének harcát a csatárok vezették be, akik – könnyűgyalogság jelenléte híján – rendszerint a harmadik sort alkotó katonák voltak. Ők legyező alakban szétbontakozva csatárláncot alkottak, az ellenséget így megközelítve, lehetőleg célzott lövéssel próbálták megbontani az ellenség harcrendjét. A csatárláncot egy támogató csoport követte, amely előre nem látható események – például egy lovassági támadás – esetén nyújtott segítséget. A csatárok addig lőtték az ellenséget, amíg a zászlóalj zöme szétbontakozott és előrenyomult 300 lépésnyire az ellenségtől. Ekkor a csatárok félrehúzódtak, a zászlóaljparancsnok előrelovagolt, a zászlót bevitték a századok közé és megkezdődött a támadás. A zászlóalj össztüzek leadásával közelítette meg az ellenséget, míg ötven-hatvan lépésre nem ért, ekkor indult a szuronyroham, mellyel át kellett törnie a szembenálló fél vonalát.

Védelemben a gyalogzászlóalj rendszerint négyszög vagy tömeg alakzatot vett fel. A kettő között az volt a különbség, hogy a négyszög esetén a századok négyszögben állva négy különböző irányba nézve, vonalba sorakoztak, középen a parancsnok, a zászló és a tartalékok helyezkedtek el. Tömeg esetén a századvonalak közvetlenül egymás mögött sorakoztak, tehát egy tizennyolc soros alakzat jött létre.⁶

A gyalogság harcát a másik két fegyvernem, a lovasság és a tüzérség is támogatta. A lovasság rendszerint a szárnyakat biztosította, vagy átkarolást, megkerülést hajtott végre. Ugyancsak a lovasság feladata lehetett a gyalogság által elért siker továbbfejlesztése, fokozása, esetleg az üldözés. Mindezen feladatokat a császári-királyi seregben a nehézlovasságnak számító vértések, vagy dragonyosok oldották meg, illetve a könnyűlovas huszárok, svalizséreik és dzsidások.

A tüzérek lövegeik tüzével támogatták a gyalogosokat. A lövegeket útegekbe vonták össze, rendszerint négy ágyút és kettő tarackot. A császári-királyi tüzérség legelterjedtebb lövege a hatfontos ágyú, melynek hatásos lőtávolsága 1100 lépés volt. Ezen ágyúk alacsony röppályán percenként egy golyót, egy gránátot, vagy egy kartácsot lőhettek ki. A tarackok ívelt röppályán, alacsonyabb lőtávolságra lőttek, de képesek voltak a magasabban fekvő, vagy valamilyen terep, illetve mesterséges fedezék mögötti célokra is lőni, rendszerint gránáttal, vagy gyújtólövedékkel. Az útegek kétféleképpen lehetek: a gyalogútegek a gyalogosokat támogatták, a lovas vagy lovaglőútegek pedig a lovasságot.

A fegyvernemek együttműködést már a hadrendek kialakításával is igyekeztek biztosítani, ezért szerveztek gyalogdandárokat, melyekben néhány zászlóalj mellett egy tüzérűteg is volt, illetve lovasdandárokat lovasezredeből és legalább egy útegből.

A dandárok hadosztályt alkottak, melyekben már mind a három fegyvernem megfelelő arányban szerepelt. A hadosztályok hadtestet alkottak.

Érdemes talán még megemlíteni, hogy egy gyalogos katona felszerelése, kenyérfejadag nélkül 40 font, vagyis több mint 22 kilogramm volt. E teherrel egy gyalogos katonának egy perc alatt rendes ütemben 90-95 lépést, ún. „manőverlépésben” 105-108-at, „duplalépésben” 120 lépést, a csatárharc közbeni futásban 150 lépést kellett megtennie. Egy katonától naponta három mérföld megtételét követelhatték meg, de minden negyedik napon pihenőt kellett tartani. Szabályzat szerint egy gyalogezred, normál úton egy osztrák

⁶ A kor harcászatról bővebben, a szabályzatok szintjén lásd: A magyar királyi nemesi felkelés 1809. évi szabályzatai. Korabeli katonai szótárral. S. a. r. *Lázár Balázs*. Budapest, 2009.

mérföldet két óra alatt tehetett meg. (cca. 7600 métert). Előfordulhatott kivételes esetben erőltetett menet is, ez napi öt mérföldet jelentett, de ezt csak hét mérföldön át és két napig lehetett fenntartani.⁷

A császári-királyi hadsereg magyar kiegészítésű gyalogezeireinek az öltözete fehér frakkból, szűk, a combon magyaros zsinórozással díszített világoskék nadrágból és fekete csákóból állt. A lábbeli egy kaptafára készült bakancs volt. A katona széles fehér bőrszíjon jobb oldalt a patrontáskáját, baloldalon a szuronyát, a hátán a „borjúnak” nevezett hátitáskáját hordta, azon pedig összecsavarva szürke köpenyét. Az ezredeket egymástól egyrészt a frakk gallérjának, szegélyének és kézelőjének, másrészt a gombnak a színe különböztette meg. A 33-asok frakkját a sötétkék szín díszítette és fehér, hivatalosan ezüstgombot viseltek.

A 33. gyalogezred megalakulásától kezdve nem maradt ki szinte egyetlen háborúból sem. Végigharcolta az osztrák, a bajor örökösödési háborúkat, a hétéves háborút, az 1788–1790-es török háborút. A nagy francia forradalom utáni háborúkban már a kezdetektől, tehát 1792-től ott vitézkedtek a magyar katonák Németalföldön, a Rajna-vidéken, a napóleoni háborúk mindegyikében részt vettek a Rajnától Itáliáig, 1805-ben Caldieronál, 1809-ben pedig Wagramnál szereztek dicsőséget zászlójuknak. Az oroszországi hadjáratba, amelyben az ezrednek két zászlóaljjal kellett részt vennie, igen bőséges harci tapasztalatokkal indulhattak. A katonák legtöbbje már átélte néhány csatát és ütközetet, tudta, hogy milyen nehézségekkel jár egy hadjárat. Legalábbis azt gondolhatták...

Az ezred tulajdonosa – tulajdonképpen egy névleges cím – gróf Hieronymus Colloredo-Mansfeld altábornagy vitéz katona volt, a birodalom egyik legjelesebb családjának tagja. Tizenhét éves korától katonáskodott, végigjárta a tisztis ranglétrát, ami nem csak a származása miatt ment gyorsan, hanem azért is, mert szolgálatát háborúk kísérték végig 1792-től 1809-ig, majd részt vett az 1813–1814-es háborúban is, ekkor már tábornagyként egy hadtest parancsnokaként, a Katonai Mária Terézia Rend parancsnoki fokozatának tulajdonosaként. Az 1812-es hadjáratba azonban nem kísérte el az ezredét.

Az ezred parancsnoka az ötvenedik életévében járó Andrássy Dávid ezredes volt, aki tizenhat éves kora óta katonaként szolgált a császárt. Részt vett a török, majd a francia háborúkban, 1805-ben már őrnagy, 1809-ben pedig ezredesként vezette csapatait az asperni csatában. Ezt oly bátran és „szakszerűen” tette, hogy a következő évben meg is kapta a Mária Terézia Rend lovagkeresztjét. A 33. gyalogezred élére 1811-ben nevezték ki.

A csata előzménye

I. Napóleon francia császár egy Oroszország ellen indítandó háborúban minden elérhető segélyforrást fel kívánt használni. Így került sor szövetségei haderejének alkalmazására, az 1806-os háborúban, majd a tilisiti békében megalázott Poroszország katonai kontingensének igénybevételére és az Osztrák Császárságtól követelt és megkapott 30 000 katonára is. Ez utóbbiról, hosszú tárgyalások után, a felek 1812. március 14-én Párizsban írtak alá szerződést, osztrák részről Karl Philipp zu Schwarzenberg herceg, lovassági tábornok, a bécsi udvar követe.

⁷ [Joseph von Smola:] Handbuch für k. k. österreichische Artillerie-Offiziere. Wien, 1839. 604–605. o.

Az egyébként gazdaságilag szinte katasztrofális helyzetben lévő Ausztria számára ezen erő kiállítása és megfelelő feltételek melletti elindítása szinte megoldhatatlan feladatnak bizonyult. A kiállítandó hadtest parancsnokává a császár a fent említett Schwarzenberg lovassági tábornokot jelölte ki, ami valószínűleg a lehető legjobb választás volt. A katona és politikus Schwarzenberg szintén végig harcolta a francia háborúkat, kiemelkedő vezetői képességei és tettei révén ő is kiérdemelte a Mária Terézia Rendet. Az oroszországi hadjáratban vezetett először önállóan egy seregetestet.

A hadvezetés a császári-királyi csapatokat Lemberg környékén gyülekeztette, összesen huszonhét gyalogzászlóaljat, negyvennégy lovasszázadot és hetvenhat löveget, ami 29 400 gyalogost és 6011 lovast jelentett. A hadtest majd fele, 14 896 katona magyarországi kiegészítésű ezredhez tartozott, vagyis hét gyalogezred kettő-kettő zászlóaljja, egy gránátos zászlóalj és öt huszárezred.⁸

A 33. gyalogezred már jóval korábban elindult Galícia felé, ugyanis Friedrich Bellegarde lovassági tábornok, az Udvari Haditanács elnöke 1811-ben kiadott egy intézkedést a határ menti tartományok megerősítésére. Ennek szellemében az ezred január 13-án indult el Bécsből és a Kárpátokon átkelve, február 6-tól már Galíciában szállásolt be.⁹ Az ezred útjáról nem tudunk semmit, de az ugyanekkor Erdélyből szintén Galíciába rendelt 5. (Savoya) dragonyos ezred egyik kadétja a következőképpen emlékezett erre a téli menetre: „Borzasztó volt a szegény lovakat látni, tele zúzzal – s az öreg katonákat, hosszú jég-csapokkal bajuszaikon, viaszfehér arcokkal, felcserepedett ajkakkal, s kik alig valának képesek a kantárt tartani.”¹⁰

A birodalom katonai vezetésének az alakulatok kijelölésénél és elindításánál nehezebb dolga is akadt, ez pedig a felszerelés és a készletek biztosítása volt. A vereséggel zárult 1809-es háborúban kiderült hiányosságok közül szinte semmit sem sikerült kiküszöbölni, a katonák számára nem tudtak megfelelő mennyiségű és minőségű csereruházatot biztosítani, és különösen hiányoztak a téli viszonyok elviselésére alkalmas kabátok, lábbelik. Ennek volt köszönhető, hogy Schwarzenberg a hadjárat alatt megengedte, hogy a katonák a levágott marhák bőréből bocskort csináljanak, a zsákmányolt báránybőrből pedig kabátot.”¹¹ Hiányos volt a sátorkészlet, nem volt megfelelő számú szállítóeszköz. A legnagyobb nehézséget azonban az élelem biztosítása jelentette. A hadtest elindulásakor ugyan rendelkezett húsznapos élelmiszerkészlettel, ami azonban – mire az orosz határra értek – már a szállító alakulatoknál elfogyott vagy eltűnt. Ettől kezdve helyi beszerzésre kellett hagyatkozni, ami Európa e térségében csak meglehetősen csekély eredményességű lehetett. Ráadásul a katonák nem is kapták meg az illetményüket, Bécsből alig küldtek vásárlásra alkalmas fémpénzt, és a Napóleon által megígért összegnek is csak töredéke érkezett meg.¹²

A francia császártól kapott parancsnak megfelelően a császári-királyi segéd vagy megfigyelő hadtest június 9-én indult el Lemberg környékéről, hogy csatlakozzon a francia „nagy hadsereg” támadásához. A hadtest feladata, hogy biztosítsa az előrenyomuló hadsereg jobbszárnyát és fedezze hadászati összekötő vonalát. Ehhez együtt kellett mű-

⁸ A magyar katona vitézségének ezer éve. Szerk. *Pilch Jenő*. II. k. Budapest, é. n. 187. o.

⁹ *Ebhardt* 1888. 540. o.

¹⁰ *Jósika* 1977. 101. o.

¹¹ *Csetri* 2005. 53. o.

¹² *Pilch* 1913. 15. o.

ködni a VII. hadtesttel, amelynek szász legénységét Jean Louis Ebenezer Reynier tábornok vezette.

A hadtest Lublinon át Dorgicynba (Drohiczyn) menetelt, ahol átkelt a Bug folyón, vagyis az akkori Oroszország területre lépett. Schwarzenberg tábornok csapatai ezután a Bialowici-erdőség déli részén, nagy kiterjedésű erdős–mocsaras területen haladtak keresztül Pruzanyra. Innen Napóleon utasítása a császári-királyi csapatokat Minszkbe rendelte, míg a szárnybiztosítási feladatokat a VII. hadtestnek kellett átvennie Luck környékén. Már Nieswiesnél – több mint 800 kilométerre Lembergől – járt Schwarzenberg tábornok, amikor értesítést kapott arról, hogy a Brest Litovsk környékére érkező orosz 3. hadsereg megtámadta Reynier tábornok hadtestét. Az osztrák tábornok egyből felmérte, milyen veszélyt rejt magában, ha a VII. hadtest vereséget szenved, és nem tudja ellátni biztosító feladatát. Schwarzenberg azonnal döntött, Napóleon megkérdése nélkül megfordította csapatait és elindult vissza Reynier támogatására. Az oroszok sikere estén ugyanis veszélybe kerülhetett volna a francia hadsereg utánpótlási és összekötő vonala, ami már ekkor végzetes lehetett volna.

Reynier tábornok ereje valóban kevés volt ahhoz, hogy a Volhíniából északra vezető utakat lezárja. Erről érkezett ugyanis a 3. orosz hadsereg Alexander Petrovics Tormasov lovassági tábornok vezetésével. A francia tábornok kisebb különítményekkel, illetve Heinrich Cristian Magnus Klengel vezérőrnagy Kobrynba kikülönített dandárával kívánta elállni az oroszok útját, míg ő hadtestének zömével Bereza Kartuska (Biaroza) településen állt. A hadtest fő erejét több mint 60 kilométer választotta el az előretolt különítményektől. Az orosz tábornok felismerve a kínálkozó lehetőséget, seregének zömét késedelem nélkül Kobryna indította, ahol július 27-én Klengel tábornok dandárára megsemmisítő vereséget mért. A szászok hetvenhét tisztje és 2382 katona esett fogságba.

A visszavonuló Reynier és a támogatására siető Schwarzenberg csapatai augusztus 3-án Slonimban találkoztak. Innen a szövetséges csapatok Ruzanyba indultak, ahol Schwarzenberg megkapta Napóleontól a két hadtest fölötti parancsnokságot azzal a feladattal, hogy az oroszokat űzze vissza Volhíniába. A két tábornok megegyezett, hogy a szászok északról, a császári-királyi csapatok keletről támadják meg a Malecznál és Pruzanyban álló ellenséget. Az augusztus 7-én indított támadás igen eredményesnek bizonyult, ami jórészt az orosz csapatok elhelyezkedésének volt köszönhető. Tormasov ugyanis csapatai zömével Kobrynban maradt, elővédjét Karl Lambert tábornokot azonban előreküldte a nyolcvan kilométerre lévő Pruzanyba, négy zászlóaljat megfelelő tűzérőséggel Maleczba, míg nyolc zászlóalj, tizenkét lovasszázadot és négy kozák ezredet tűzérőséggel együtt Siegniewiczbe. Ez utóbbi két hely viszont egy hatalmas mocsaras terület túloldalán volt, ami azt jelentette, hogy az itt lévő csapatoknak északra vagy délre igen nagyot kellett kerülniük, ha csatlakozni akartak a zömhöz. Ráadásul a császári-királyi csapatok támadása úgy érte őket, hogy csak délre vonulhattak vissza. A sikeres ütközetek után Schwarzenberg csapatai Pruzany felé fordultak, ahová már a szászok is közeledtek.

Augusztus 10-én Reynier és Schwarzenberg hadtestei közösen útték el Lambert tábornok orosz elővédjét Pruzanyból, amely Gorodecznara hátrált, ahol akadálytalanul egyesülhetett Tormasov előresiető csapataival.

A hosszú menetelés a katonákat eddigre már igen csak megviselte. Nem az út hossza merítette ki őket, hisz az a kor háborúiban a nagy menetelések egyáltalán nem voltak szokatlanok, hanem azon körülmények, amelyek itt várták őket. A Bialowici-erdőség – vagy

inkább őserdőség – a Narev és a Lesna folyók forrásvidékétől a Jasoldáig, illetve a Pripjaty partján Mozyrig terjedt, 380 kilométer hosszan és harminc kilométer szélesen.¹³ Szinte érintetlen, ritkán lakott táj volt ez, hatalmas erdőkkel, az alacsonyabb helyeken mocsarakkal, lápokkal. A Bug, a Pripjaty és a Polesje mocsarai, melyek Mazyrig tartanak, Európa legnagyobb mocsárvidéke.

Ezen a tájon kellett átkelniük a 33. gyalogezred katonáinak is, alig található utakon, amelyeket sokszor először járhatóvá kellett tenniük. Az itt élő, többnyire halászzattal és vadászattal foglalkozó emberektől élelmet alig remélhettek, de még szállást sem azokban a viskókban, amelyekben éltek. Ha valaki be is jutott ilyenbe, abban se volt sok köszönet, mert utána vihette magával azokat az élősködőket, amelyek kiirthatatlanul a ruhájukba fészkeltek magukat. A városokban sem volt sokkal jobb a helyzet, a fából épített házakban szintén csak szegénységgel, nélkülözéssel találkoztak, még a lakosság harmadát kitevő zsidóságnál is. Az orosz hivatalnokok elmenekültek, sok majorságot, malmot, de még falvakat is felégették, a kutakat betömték, lehetetlenné téve az élelemhez és ivóvízhez jutást is.

A településeken kívül a katonáknak sátrak hiányában sokszor kellett a szabad ég alatt pihenniük, ha éppen volt egy kis száraz hely, de a szúnyogok miatt ez sem lehetett egyszerű vállalkozás. Nem valószínű, hogy reggel bárkinek is volt kedve nevetni a szúnyogcsípepektől feldagadt arcokon. A katonákat éhezés, fáradtság, kialvatlanság gyötörte, illetve minden lépésnél kínozta az egyre rosszabb állapotban lévő bakancs. Ráadásul időnként még a vadon élő állatok is veszélyt jelenthettek. Éjszakánként a lovak között megjelenő farkascordák olyan pánikot idézhettek elő, mint amilyen az 1. (császár) huszárezredet érte augusztus 11-éről 12-ére virradó éjjelen. Az ezred 700 lova teljes felszereléssel együtt a legénységi táboron keresztül futott szét, összetaposva embereket, feldöntve a puszkagúlákat. Másnap a lovaknak csak fele került elő, illetve a következő napokban lassanként a többi is, bár igen sok teljesen kimerülten, szolgálatra alkalmatlan állapotban.¹⁴

A parancsnokoknak igen nehéz volt ilyen körülmények között fenntartani a harci kedvet és a morált. Bár az élelmezéssel kapcsolatban több intézkedés született, ezeket aligha lehetett betartani. A harácsolást, a markotányosok árait szabályozták, valamint meghatározták a szükséges és elégséges élelemkészlet nagyságát is. Élelmet csupán négy napra elegendőt lehetett összehordani, ugyanakkor a gyalogezred szállítószekerein két napra való húst és négy napra elegendő kenyeret kellett (volna) szállítani. A fővezér különösen a tisztek esetében volt figyelmes, nekik kulcsszerepet szánt a rend fenntartásában. Gondoskodni is kívánt róluk alaposan. Elrendelte például, hogy a dandárparancsnokok annyi élelmet kapjanak, hogy legalább tízenként tisztet vendégül tudjanak látni levesre, főtt marhahúsrá, főzelékre vagy sültre. Feltételezzük, hogy a bor hiánya vagy minősége – esetleg minősíthetlensége – miatt rendelte el a parancsnok, hogy csak sört és pálinkát lehetett rekvirálni.¹⁵

¹³ *Pilch* 1913. 18. o.

¹⁴ Uo. 43. o.

¹⁵ Uo. 34. o.

A fővezéri és a parancsnoki jó szándék azonban kevés sikerrel járt, élelmet alig lehetett előteremteni, a katonák pedig éheztek. A fegyelmet természetesen fenn kellett tartani, így gyakran előkerült a bot, és esetenként sor került súlyosabb büntetésre is. A sok szenvedés közepette a katonáknak talán már alig tűnt fel egy-egy csatanap.

Csata a mocsarak között

„Augusztus 11-én Johann Maria Philipp Frimont altábornagy négy lovasezreddel az ellenség után vonult, mely éjszaka a Horodeczka-i szorulaton áthaladt és az ottani nagyon előnyös magaslatra felállt. Az ellenség ereje 35-40 000 ember lehetett 60 löveggel. Az ellenség egész arcvonalat és jobbszárnyát egy 7-800 lépés széles mocsár fedezte, amelyen csak Horodeczkánál és Padubnie-nél, az ellenség állásának közepén, gátakon keresztül lehetett kibontakozni, ezt azonban az ellenség számtalan lövegével pásztaza, ezáltal szemből csak hatalmas veszteséggel járhatott volna minden támadás.”¹⁶ A szövetségesek tehát elérték a Gorodeczna vidékét, ahol az orosz hadsereg várt rájuk. A falut rövid harc után elfoglalták, kivéve a falu túlsó végén lévő postahivatal épületét, amelyet az oroszok védhetővé tettek és megszállták.¹⁷

A környék itt is olyan volt, mint az egész vidéken, mocsaras, lápos, melyet kisebb homokmagaslatok, erdős területek tettek változatossá. A területet átszelte a 7-800 lépés széles mocsártól szegélyezett Gorodeczna-patak, melynek mindkét oldalán magaslatok húzódtak. E magaslatokon vezettek az utak, és itt voltak azok a kisebb települések, amelyeknek ma már a térképeken nyomuk sem látszik. Gorodecznatól nyugatra Zabin, utána Kis- és Nagy-Podubine településeket út kötötte össze. A Pruzany felől jövő országút, amelyen a császári-királyi csapatok érkeztek, leereszkedve Gorodecznara, majd egy mocsaras partoktól kísért patak felett átvezető gáton és hídon áthaladva, egy magaslaton át délnyugatra, Kobryn felé vezetett tovább. Ezt az utat zárta el a patak túloldalán húzódó, magaslaton álló orosz sereg, amely természetesen a mondott hidat lerombolta. Nagy-Podubnie-nél a patakon és a mocsáron szintén vezetett át egy gátút, két járhatatlanná tett híddal. A számunkra fontos területet nyugatról egy hatalmas, lápos erdő zárt le, melyen egy alig járható út vezetett keresztül nagyjából észak-déli irányba.

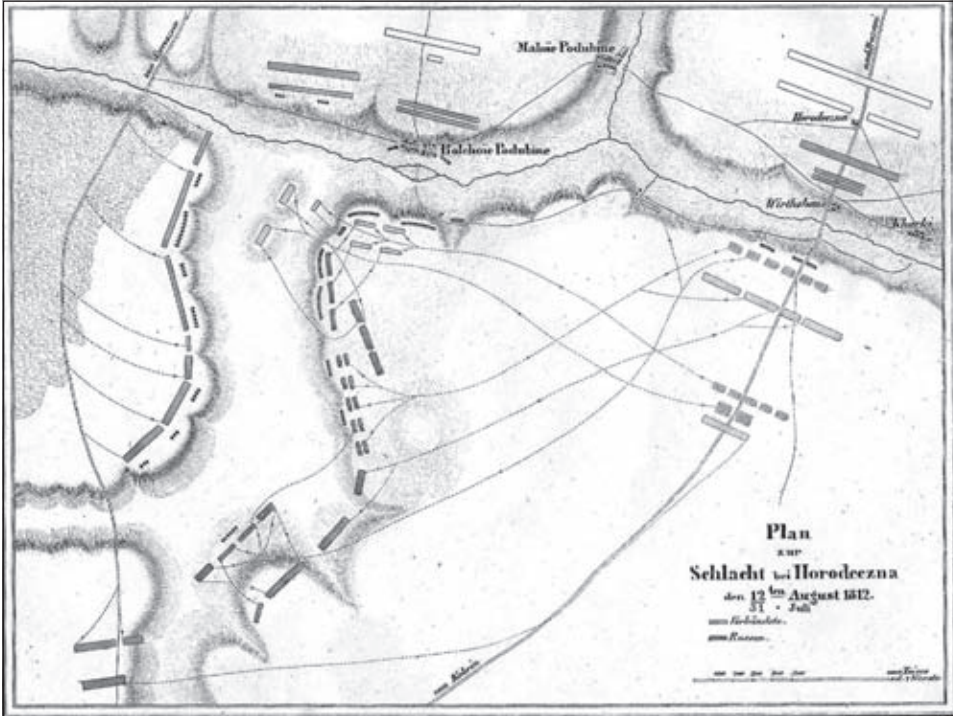
Az osztrák csapatok beérkezése után Schwarzenberg herceg Johann Frimont altábornagy lovashadosztályát és Leopold Trauttenberg altábornagy hadosztályát a Gorodeczna mögötti magaslatra állította fel, szembe az orosz harcrenddel, két hadosztályát, a Vincent Bianchi és az Eduard Siegenthal altábornagy vezette csapatokat pedig nyugatra, egy Zabin nevű kis faluhoz küldte.

A szász hadtest augusztus 11-én délben indult Pruzanyból Kozibrod felé, majd a településen keresztülhaladva letért jobbra a kobryni útról és Brzesc falun át, még aznap Nagy-Padubniehoz és Zabinhoz érkezett. Itt állt tehát egymással szemben a szövetségesek két hadteste és az orosz 3. hadsereg.

Carl von Clausewitz a háborút követő években vetette papírra azokat a sorokat, melyeket a később nevezetessé váló *A háborúról* szóló könyvében találhatunk meg: „Amint azt

¹⁶ KA AFA 1812 K 1513. 1812 – 8 -122. Aláírás nélküli jelentés a siehnewitze-i, a pruzana-i és a kozibrod-i ütközetről és a podubniei csatáról.

¹⁷ *Welden* 1870. 28. o.

A podubniei csata vázlatja (Bogdanovitsch: *Geschichte des Feldzuges im Jahre 1812.*)

a védelemnél már említettük, a mocsarak, vagyis a csupán néhány töltéssel átszelt, járatalan rétek sajátos nehézségeket gördítenek a harcászati támadás elé. Kiterjedésük nem engedi, hogy a partról ágyúkkal úzzuk el az ellenséget, és saját átkelőket készítsünk. Ennek az a hadászati következménye, hogy igyekezzünk elkerülni megtámadásukat és megkerülni a mocsarat.”¹⁸ E jó tanácsot Schwarzenberg herceg még nem olvashatta, de ez alkalommal minden bizonnyal éppen ő látta át legjobban ennek igazságát. A csatát azonban mégis fel kellett vállalnia, ha meg akart felelni az osztrák császártól kapott parancsoknak.

Az események leírását az erőviszonyok meghatározásával kell kezdenünk. A császári-királyi csapatoknak huszonöt gyalogzászlóaljja, huszonnyolc lovasszázada és hatvannyolc lövege volt jelen. Távol voltak azok a csapatok, amelyek az összeköttetést tartották a fősereggel, illetve Maletznél és az elszakadt orosz kötelékeket megfigyelő különítmény. A szászoktól hiányzott a Klengel-dandár, mely Kobrynnál megsemmisült, illetve fogságba esett. Így jelen volt tizenhárom gyalogzászlóaljuk, tizenhat lovasszázaduk és negyvennyolc lövegük. A szövetségesek tehát 33 600 katonát és 116 löveget vonultattak fel.¹⁹

A létszám meghatározása az oroszok esetében nehezebb, Schwarzenberg biztosan túlbecsülte az ellenség létszámát. Bogdanovich szerint a hadjárat kezdetekor „a hadsereg 54 zászlóaljból, 76 lovasszázadból, 9 kozák ezredből, 14 tüzérszázadból, egy utász- és egy

¹⁸ Clausewitz, Carl: A háborúról. Ford.: Szabó Júlia. Szerk. M. Szabó Miklós. A bevezetőt írta: Csikány Tamás. Budapest, 2013. 599. o.

¹⁹ Pilch 1913. 196. o.

hidászs századból, összesen 46 000 emberből és 164 lövegből állt.”²⁰ Ebből a létszámból augusztus 12-én hiányoztak a Pinsknél és Chomsk-nál kiküldönített, Alekszej Melissino tábornok vezette csapatok, amely 13 000 fős volt. Továbbá az augusztus 7-én elszakadt különítmények, amely további tizenkét zászlóalj, tizenkét lovasszázadot, négy kozákezredet és a megerősítő tüzérséget jelentette, vagyis még 12 000 fő távollétével számolhatunk. E szerint az oroszok csupán 18 000 fő jelenlétére számíthattak – Bogdanovich szerint.²¹ Szerinte a szövetségesek legalább negyvenezen voltak. A szerző szerint tehát a csata előtt már jelen volt Franz Philipp von Lambert tábornok, Sztjepan Markov és Alekszandr Kamenszkij tábornok hadtestének zöme huszonnégy zászlóaljjal, harminchat lovasszázaddal, három kozákezreddel és a hadsereg tüzérségének zömével. Elfogadhatónak tartjuk a 28 000 fős létszámot, amit egy magyar szerző állapított meg.²²

Schwarzenberg és tábornoka világosan látta, hogy az orosz fél Gorodecznával szemben harcrendet foglalt, melynek jobbszárnyát meghosszabbította Charky falun keresztül és az arcvonal végén szöveget bezáróan egy oldalt alakított ki, amellyel biztosította csapatait egy átkarolással szemben. Ezt egyébként is akadályozta az itt lévő mocsár. Az orosz állás szemből szinte megközelíthetetlennek tűnt, mivel oda csupán a gorodeczeni töltésút és a félig rombolt, podubniei gát vezetett. Mind a két megközelítési lehetőséget az oroszok gyalogsággal és tüzérséggel védték. Egyedül az ellenség balszárnya tűnt sebezhetőnek, az ott lévő – harcászatiilag jelentős – erdőt az ellenség nem védte, így azt a mocsarat megkerülve meg lehetett szállni. Egy száz könnyűgálegezred még este be is nyomult az erdőbe, és hogy a katonák ne a szűnyogok üldözésével foglalkozzanak, az itt lévő utat annyira megjavították velük, hogy azon akár még a tüzérség is közlekedhetett.

Schwarzenberg tábornok elhatározta, hogy a rendelkezésére álló erő zömével, késelelem nélkül, az erdőn keresztül megtámadja az oroszok balszárnyát, vagyis átkarolással próbálkozik az ellenséget kimozdítani igen előnyös állásából. Az ellenség jobb szárnyán lévő mocsárnál eközben foglalkoztatni kellett az ellenséget és törekedni tüzérségének lekötésére, ezért a herceg ide küldte tartalék tüzérségét is. Az itt felvonuló Trautenberg-hadosztálynak az első adandó alkalmat kihasználva, már ha az ellenség arcvonalának állásait elhagyná, a túloldali síkon keresztültörve üldöznie kellett volna az oroszokat.

Augusztus 12-én reggel kilenc órakor a szövetséges csapatok már fegyverben álltak. Reynier tábornok a szászokkal először egy támadást kísérelt meg az orosz állások ellen, azonban ez csupán időhúzásnak volt jó, illetve arra, hogy az oroszok figyelmét felkeltse. Az oroszok helyzete egyébként is olyan volt, hogy szinte filmszerűen nézhették végig a szövetségesek mozdulatait. Végül Reynier csapatai tíz óra körül indultak el az említett erdő megszállására, hogy onnan megkezdjék a tervezett támadást. Schwarzenberg herceg is elindult a Siegenthal- és a Bianchi-hadosztállyal, hogy a podubniei átjáróval szemben szétbontakoztassa őket. Azonban alighogy a herceg az oszlop élével elérte a podubniei magaslatokat, szembejött vele Reynier tábornok a kíséretével, és mindenképpen le akarta beszélni Schwarzenberget a terve megvalósításáról. Némi vita után a herceg egy lovasdandárt ígért támogatásul, amibe a francia tábornok végül belemegoldott. A szászok támogatására Zechmeister vezérőrnagy kapott parancsot.

²⁰ *Bogdanovitch* 1863. 294. o.

²¹ Uo. 307. o.

²² *Pilch* 1913. 196. o.

Közben a Bianchi- és a Siegenthal-hadosztály megállt, és Nagy-Podubnie mögött két harcvonalban felsorakozott. Siegenthal altábornagy felváltotta könnyűgyalogosaival az oroszokkal szemben álló szász csatárokat, majd a két hadosztályparancsnok a tüzéségét tüzelőállásba rendelte.

A szászok 11 óra körül értek az erdőbe és kezdték meg a harcrend felvételét. A jobbszárnyon Zechmeister tábornok dandára és a szász lovasság állt fel, megerősítve tüzéséggel és gyalogsággal. A közepet a LeCoq-hadosztály képezte, a balszárnyat pedig a Sahr-dandár.

Az oroszok természetesen észlelték a szász hadtest és a megerősítő lovasság felvonulását az erdő felé, ezért a balszárnyukat a tartalékból azonnal elkezdték megerősíteni.

Reynier, amikor az erdőn át kiért annak a szegélyéig, az ellenség olyan erős állásával találta magát szembe, hogy a mellé rendelt osztrák táborkari tisztet, gróf Theodor Baillet von Latour ezredest azonnal Schwarzenberghez küldte azzal a kéréssel, küldjön még legalább egy gyalogdandárt támogatásul. A herceg indokoltnak tartotta a kérést, és gróf Wenzel Alois Vetter von Lilienberg tábornokot indította el dandarával, hogy Reynier tábornok parancsai szerint tevékenykedjen.

A szász gyalogság valamikor kora délután, három óra körül indult támadásra, amikor a Lilienberg-dandár – jó háromórás menet után – elfoglalta helyét.²³ Az osztrák dandár a szász közép és az erdő előtt álló Sahr-dandár közé állt fel. Az erdő széléről az oroszok állása felé nyomuló szászokat az erős tüzéségi tűz hamar megállította. A következő támadási kísérletek szintén kudarcba fulladtak, sőt az egyre erősebbé váló orosz fél kezdte átvenni a kezdeményezést. Az oroszok megpróbálták bejutni az erdőbe, hogy átvágják a szembenálló fél egyébként sem egységes harcrendjét. Ennél a támadásnál Lilienberg tábornok lovát meglőtték, mire a tábornok akkorát esett, hogy ájultan vitték el a csataterőről. A dandár vezetését a jelenlévő Bianchi tábornok vette át.

Az orosz támadás visszaverése után ismét a tüzéség vette át a szót. A Lilienberg-dandár rendíthetetlenül állt az élénk ágyúzásban, miközben egyik ezrede, az Alvinczy-gyalogezred az első harcvonalban egy óra alatt több mint kilencven embert vesztett.²⁴ Pedig a terület vizenyős, sáros volt, ahol elvileg a tüzéségi lövedékek elsüppednek, nem robbannak fel, kevesebb kárt okoznak. Úgy tűnik azonban e pusztítási adatból, hogy a felek átértékelték a harc fontosságát. Az itt kialakult élénk tüzelés elsősorban annak a felismerésnek volt az eredménye, hogy a Sahr-dandár egy olyan sarokponton állt, amely összekötötte a szövetségesek harcrendjének közepét és az erdőben harcoló jobbszárnyát. Ráadásul Sahr tábornok dandárjának harcrendje az erdő előtt egy kiemelkedésen állt, amely szinte vonzotta az ellenség tüzét és támadásait. Amennyiben az oroszoknak itt sikerült volna áttörniük, az végzetes lehetett volna Schwarzenberg csapataira nézve. A csatater kulcsponjtja a Nagy-Podubniével szemben lévő azon magaslat volt, ahonnan az oroszok a legveszélyesebb támadásokat indíthatták.

Az orosz fővezér, Tormasov tábornok, bár korábban nem fordított figyelmet a tőle balra és mögötte elhelyezkedő erdőre, a szászok felvonulása után azonnal intézkedett az arcvonalváltásra. Podubniével szemben a Kamenszkij-hadtesthez tartozó Scserbatov-

²³ Feldzüge 1821. 45. o.

²⁴ KA AFA 1812 K 1513. 1812–8–122.

hadosztály csapatai álltak. Közülük a Vladimir-ezred a helyén maradt, a Tambov-, a Kostroma- és a Dnyeper-gyalogezred az erdő felé fordulva képezte az első harcvonalat.²⁵ Az első vonal előtt – Podubnie felé is – a 28. vadászezred egy zászlóalja bontakozott szét csatárláncba. A hadosztálytüzérséget is megerősítették két lovasüteggel. A Taganrog- és a Starodub-dragonyosezred a gyalogság balszárnya mögött lépcsőzve állt fel. Alekszej Grigorjevics Scserbatov tábornok csapatainak harcrendjét Markov altábornagy csapatai hosszabbították meg és képezték a centrumot, míg a hozzájuk csatlakozó Lambert vezérőrnagy csapatai a balszárnyat. Ez az erő harcolt egész délután a császári-királyi csapatok által megerősített szász hadtesttel.

Az oroszok aktív védelmet folytattak, az említett pont mellett egy balszárnyi átka-rolással is próbálkoztak. Ezért indult támadásra a balszárnyi lovasság a szembenálló Zechmeister- és a Gablenz-lovasdandár ellen. A két dandár megtartotta az állását, de Reynier tábornok szükségesnek látta, hogy Schwarzenbergtől újabb erősítést kérjen, ezúttal lovasságot. A herceg újra kiségitette a francia tábornokot, és odaküldte a császári és a Blankenstein-huszárezredet, valamint két lovasüteget. A támogatás éppen időben érkezett, hogy az előrenyomuló orosz lovasságot megállítsák. Ezen a szárnyon ezután váltakozva indultak a támadások anélkül, hogy valamelyik fél sikert ért volna el.

Eközben a két gátnál indított látszattámadások sem értek el semmilyen célt, a Trautenberg és a Sigenthal-hadosztály katonái az erős ellenállást nem küzdhették le, a felek tevékenysége a tüzérségi tűzre korlátozódott.

Schwarzenberg herceg Podubnieben figyelte és irányította az eseményeket. A szász támadások hiábavalóságát látva, illetve az orosz fél aktivitását érzékelve felismerte, hogy eredeti tervének végrehajtása nem hozza meg a várt sikert, sőt csapatai nehéz helyzetbe kerülhetnek, ha az oroszok a Sahr-dandár állásain áttörnek. Így jutott arra a felismerésre, hogy egy tehermentesítő, figyelemelterelő támadást kell indítaniuk a Podubnieval szemben fekvő magaslat felé. Álljon itt egy idézet a már említett, aláírás nélküli jelentés szerzőjétől, aki minden bizonnyal éppen a fővezér volt! „Kihasználtam ezt a döntő pillanatot, hogy a hevesen előrenyomuló ellenség jobbszárnyát megtámadjam. Egy zászlóaljat a Hieronimus Colloredo-tól Porrubsky őrnagy vezetése alatt a mocsáron keresztül Podubnie-től jobbra elindítottam azon a ponton, ahol a gyalogság átmehet rajta. Ez a derék zászlóalj egy osztály Simbschennel, könyökig érő vízben, példamutató erőfeszítéssel, heves tüzérségi tűz alatt elérte a magaslat lábát, majd a makacsul védekező, jelentős túlerejű ellenséget megrohanta olyan elhatározott bátorsággal, hogy az visszahúzódni kényszerült és ezáltal hozzájárult a győzelem eldöntéséhez.”²⁶

Schwarzenberg lovassági tábornok tehát egy olyan ponton küldte támadásra csapatait, ahol az ellenség erre egyáltalán nem számíthatott. A herceg mindenekelőtt tisztjeivel szemrevételeztette a területet, hogy van-e egyáltalán olyan hely, ahol a gyalogosok ezen a 700 lépésnyi széles mocsáron átkelhetnek. A keresgélés eredményesnek bizonyult, a Nagy-Podubnie melletti gáttól nyugatra találtak egy megfelelőnek látszó helyet, ahol a mocsáron keresztül el lehetett jutni az orosz állásokig. A herceg ezután kijelölte a végrehajtókat; a „dicső pusztulással” kecsgetető feladat a 33. (Colloredo-) gyalogezred zászlóaljainak jutott.

²⁵ Bogdanovitsch 1863. 308. o.

²⁶ KA AFA 1812 K 1513. 1812–8–122.

A fővezér azon lehetetlennek látszó feladat vezetésével, hogy a zászlóalj keljen át a mocsáron, rohamozza meg a magaslaton lévő orosz állásokat, szorítsa őket vissza, és vegye fel a kapcsolatot a szászokkal, Philipp von Hessen-Homburg vezérőrnagyot bízta meg. A dandárparancsnoknak – aki nem mellékesen szintén herceg volt, bár lehet ebben a helyzetben ez nem jutott az eszébe – kezdetben nem sok dolga lehetett, mert a fővezér személyesen vezette a zászlóaljat arra a helyre, ahol át lehetett jutni a mocsáron.²⁷ Már este hét körül járt az idő, amikor az ezred 1. zászlóalja, Porubsky Dávid őrnagy vezetésével, megkezdte az átkelést a mocsáron. A pozsonyi születésű 57 éves első őrnagy kiváló katona és parancsnok volt, aki közkatonaként kezdte a pályafutását, és az 1809-es háború után ő is megkapta a Katonai Mária Terézia Rend lovagkeresztjét és a vele járó báróságot.²⁸ Az 1. zászlóaljhoz csatlakozott az ezred 5. osztálya is Schenk századossal az élén. A katonáknak magasra tartott fegyverrel és lőszeres táskával, hihetetlen erőfeszítéssel sikerült a mocsáron átvergődniük, miközben természetesen az orosz gyalogosok hevesen lőtték őket. A fenti idézetben a 48. (Simbschen-) gyalogezred egyik osztályának jelenléte érdekes, mert ez az ezred a Lilienberg-dandárral a szászokat támogatta. Attól persze még előfordulhatott, hogy egy osztály hátra maradt. Az 1. zászlóaljat Andrassy József ezredes személyes vezetésével a 2. zászlóalj 4. és a 6. osztálya követte.

Az oroszoknak ez a bátor vállalkozása hihetetlennek tűnhetett, vagy egyáltalán nem figyeltek oda, mivel a lövegek tüzét nem irányították ide, vagy azok csak igen alacsony határfokkal működtek. Amikor az első emberek elérték a meredek oldalúnak mondható magaslat lábát, a lövegek tüzével szemben már teljesen védetten állhattak. Partot érve, a zászlóalj katonái rendezték soraikat, és balra fordulva, bízva bátorságukban, víztől és sártól csöpögő felszerelésben mászni kezdtek a domboldalon. Amikor a támadó katonák a magaslat szélét elérték, ismét heves puskatűz fogadta őket, ami egy pillanatra megakasztotta az előrenyomulást. Sőt, az oroszok támadásba mentek át, a Colloredo-zászlóalj jobbszárnyát megkerülték, és lovassági támogatással a magyar katonákat majdnem visszanyomták a mocsárba. A helyzetet a megérkező 2. zászlóalj oldotta meg, amellyel együtt – most már Andrassy ezredes irányításával – sikerült minden újabb rohamot visszaverni és megtartani a mocsár szélén elfoglalt állást. Ez a helyzet azonban nem tűnt sokáig tarthatónak, így Hessen-Homburg tábornok a 2. (Hiller-) gyalogezred zászlóaljit is elindította a 33. után. A dandár harcát a mocsár túloldaláról az egymás után megérkező és tüzelőállást foglaló útegek is egyre hatékonyabban támogatták.

Amikor a zászlóaljak elkezdték támadásukat az orosz állások ellen, Reynier tábornok a Sahr-dandárt újra támadásra rendelte, melyhez csatlakozott az Alvinczy-ezred is. A szászok két könnyűgyalogezrede szemből támadta az orosz állásokat, melyet jobbról egy félüteg támogatott. Az oroszok sem tétlenkedtek, lovassági ellenlökéseket indítottak, amit az Alvinczy-ezred egyik zászlóalja csak tömeg alakításával tudott elhárítani.²⁹ A szászok általános támadását Schwarzenberg tábornok még az ide irányított két huszárezreddel is támogatta, amelyeket Frelich vezérőrnagy vezetett a helyszínre.

Az ellenséges állások sarokpontja felé indított támadás végül eredményes lett. Az öszszehangolt rohammal szemben az orosz gyalogság képtelen volt megtartani az állásának

²⁷ Bianchi altábornagy jelentése: KA AFA 1812 K 1513. 1812–8–159.

²⁸ *Hirtenfeld, J.*: Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglider. Wien, 1857. 994–995. o.

²⁹ KA AFA 1812 K 1513. 1812–8–122.

helyet adó, uralgó magaslatot, és kénytelen volt hátrálni egy mögötte húzódo magaslatra. Ezzel tulajdonképpen az oroszokat sikerült kulcspozíciójukról leszorítani. Az osztrák csapatok azonnal megszálltak a magaslatot, és birtokba vették a Podubnie melletti átjárót is. Ezután kezdődött az üldözés, amely a sötétség beálltáig tartott.³⁰ A harcok délelőtt tíz órától este tízig tartottak, amelyben nyilván mind a két fél rendkívül kimerült.

Az orosz források szerint a Vlagyimir-ezred kitartott az állásában, és másnap az orosz hadsereg csak azért vonult el, hogy keressen egy kedvezőbb állást.³¹ Az viszont tény, hogy az oroszok visszavonultak Kobryn fel, tehát elhagyták az állásukat.

A 33. (Colloredo-) ezred két zászlóaljának meglepetésszerű támadása eldöntötte a csata sorsát. Ennek azonban igen nagy ára volt. Meghalt Dimina hadnagy és negyvenegy közkatona, megsebesült Schenk százados, további tizenhárom tiszt és zászlós, valamint 323 közkatona.³²

Az ezrednek azonban kijutott a dicséretből is. Bianchi altábornagy jelentésében a következőket írta: „Ilyen előrenyomulást, a legerősebb gránát, kartács és puskatűzben bátran teljesíteni a háború nevezetes művelete, amely nem szorul további dicséretre.”³³

Schwarzenberg nem mulasztotta el a császárnak küldött jelentésében megdicsérni a parancsnokokat is. „Porubsky őrnagy egészen kiválóan kitüntette magát, Andrassy ezredes, miként az ezred, a régi dicsőségét mutatta.”³⁴

Két nappal később, az 54. számú általános parancsában Schwarzenberg tábornok már bővebben írt az ezred helytállásáról: „Ki kell fejeznem egészen mély meglepedésemet és forró köszönetemet Bianchi altábornagy, herceg Hessen-Homburg, Frehlich vezérőrnagy úrnak és a Hieronymus Colloredo ezrednek... a Colloredo ezred 1. zászlóalja Porubsky őrnagy vezetésével, hősiességgel előbb fél ember mélységű mocsáron, heves kartács és puskatűzben átgázolt, utána az ellenség által védett magaslatot megrohant és az őt követő 2. zászlóaljjal az ellenséget lemondatta arról a szándékáról, hogy a középpunket áttörje.”³⁵

Az ezredet a szászok is dicsérték, persze rögtön mellé téve – nem érdemtelenül – a Sahr-dandár remek helytállását is: „Ekkor történt, hogy a Colloredo-ezred, megújított támadást indított a podubniei szűkületen át. Ezt nagy bátorsággal, a tüzéségüktől támogatva sikerült végrehajtani úgy, hogy rátaláltak egy elég száraz helyre a mocsárban, átkeltek és a szász balszárnyal együtt, egyesített támadást indítottak.”³⁶ Az orosz források is említik az ezred sikeres erőfeszítését, bár itt más végeredményt találunk.³⁷

Nem csak az ezrednek jutott dicséret, hanem a katonáknak is, sőt még kitüntetések is osztottak. Ezüst Vitézségi Érmet kapott Rantzing György közkatona, mert a sebesül-

³⁰ *Welden* 1870. 32. o.

³¹ *Bogdanovitsch* 1863. 311. o.

³² *Ehardt* 1888. 547. o.

³³ Bianchi altábornagy jelentése: KA AFA 1812 K 1513. 1812-8-159.

³⁴ *Ehardt* 1888. 547. o.

³⁵ Uo.

³⁶ *Feldzüge* 1821. 46. o.

³⁷ *Bogdanovitsch* 1863. 311. o.

ten fogságba került Károssy főhadnagyot megmentette, az őt kísérő három orosz katonát megölte. Arany Vitézségi Érmét kapott Höfner Péter őrmester, mert négy orosz közül kimentette gróf Krasitzky zászlóst. Az egyiket lelőtte, a másikat leszúrta, a harmadikat szabályájával lecsapta, a negyedik pedig elmenekült. Mindeközben Höfner is megsebesült a hátán. Dicséretet kapott Padlitzky József, mert két embert fogságból kimentett és Kováts István őrmester, mert embereivel a sebesült Höwel századosot megmentette.

Epilógus

A már idézett Jósika Miklós 1815 tavaszán, a Colloredo-gyalozezred századosaként a bécsi Grabenen sétált. Nagy volt az izgalom itt is, miként szerte Európában, hisz Napóleon visszatért Franciaországba. A csapatokat ismét mozgósították, és egymás után indultak a bitoló ellen, elvonult már a 33. gyalozezred is, csak egy, szabadságáról visszatért százados maradt még el. Jósika százados egyszerre egy kocsira lett figyelmes, melyet személyesen maga minden oroszok cárja, I. Sándor hajtott. A százados természetesen azonnal a cár felé fordult és köszöntötte. És itt átadjuk a szót Jósikának: „a cár is megállította lovait, s engem magához szólított.

- Ön a Colloredo-ezredben szolgál? – kérdé.
- Igen, felséges uram! – feleltem.
- De nem marad itt?
- Sőt, felséges uram, ha lehet még ma indulok.
- Köszöntse ezredét, et bonne chance! – szólt a császár.

Én e találkozást azért hoztam fel, hogy megemlítssem, miképp az orosz cár ezredesemet nagyon szerette, ismerte őt még az 1812. hadjáratból, hol az ezred Podubninál nagyon kitüntette magát, de igen sok népet vesztett.”³⁸

Nem tudjuk, hihetünk-e Jósikának, hisz ekkor már az ezred parancsnoka nem is Andrassy, hanem Récsey Ádám ezredes volt, azért e történetecske mégis jelképes értékű.

Az ezred tehát, majd ezer kilométerre székhelyétől, Zólyomtól megvívta harcát. Öregbítette az ezred hírnevét, dicsőséget szerzett császáranak és királyának, parancsnokainak. A katonák büszkén mesélhették történetüket azokban a helyőrségekben, ahol még szolgálniuk kellett, majd – ha egyáltalán megélték az 1813–1814-es háború végét – leszerelésük után otthon a családnak, vagy a falu kocsmájában. Ha egyáltalán volt pénzüik kocsmába menni, mert a végkielégítés általában hamar elfogyott, a munkától elszokott kezek már nem álltak rá valamilyen mesterség elsajátítására. Sokan szorultak rá mások segítségére, vagy váltak földönfutó betyárrá. Megmaradt azonban a becsület, mely mindennél többet ért, és az emlékek. Jó lehetett az még talán arra is, hogy amikor elhangzott az a történet, miként keltek át a 33-asok messze Oroszországban egy mocsáron és hogyan rohamozták meg az oroszokat, akkor – még ha lehet ki is nevettek a mesélőt – egy pohár bort csak fizetett valaki.

³⁸ Jósika 1977. 239. o.

MELLÉKLETEK

1.

A császári-királyi megfigyelő hadtest hadrendje

<i>Hadosztály- parancsnok</i>	<i>Dandár- parancsnok</i>	<i>Alakulat</i>	<i>Zászlóalj</i>	<i>Lovas- század</i>	<i>Létszám</i>	<i>Löveg</i>
Trauttenberg altábornagy	Zechmeister vezérőrnagy	6. (varasd- szentgyörgyi) határőrezredj 5. vadászzászlóalj 8. (Kienmayer) huszárezred	1 1	6	1 284 576 877	
	Pflacher vezérőrnagy	58. (Beaulieu) gyalozezred 39. (Duka) gyalozezred	2 2		1 781 1 799	
Bianchi altábornagy	Lilienberg vezérőrnagy	48. (Simbschen) gyalozezred 19. (Alvinczy) gyalozezred	2 2		1 726 1 777	
	herceg Hessen- Homburg vezérőrnagy	33. (Colloredo) gyalozezred 2. (Hiller) gyalozezred	2 2		1 768 1 805	
	herceg Liechtenstein vezérőrnagy	Kirchenbetter- gránátoszászlóalj Przecziński- gránátoszászlóalj 32. (Esterházy) gyalozezred 34. (Davidovich) gyalozezred	1 1 2 2		690 687 1 806 1 769	
Siegenthal altábornagy	Meyer (Andrássy) vezérőrnagy	9. (Czartoryski) gyalozezred 41. (Kottulinsky) gyalozezred 30. (De Ligne) gyalozezred	1 2 2		1 004 1 689 1 962	
	Mohr vezérőrnagy	7. vadászzászlóalj 5. (varasd-körösi) határőrezred 4. (Hessen-Homburg) huszárezred	1 1	6	569 1 257 931	

<i>Hadosztály- parancsnok</i>	<i>Dandár- parancsnok</i>	<i>Alakulat</i>	<i>Zászlóalj</i>	<i>Lovas- század</i>	<i>Létszám</i>	<i>Löveg</i>
Frimont altábornagy	Frelich vezérőrnagy	1. (császár) huszárezred 3. (O'Reilly) svalizsérevezred 8. (Hohenzollern) vértesezred		6 6 6	569 891 950	
	Wrede vezérőrnagy	6. (Riesch) dragonyosezred 4. (Levenehr) dragonyosezred 6. (Blankenstein) huszárezred		4 4 6	705 678 838	
		tüzérség (10 üteg): 5 század, valamint két 3fontos, négy 6 fontos dandárüteg (ütegenként 8 ágyú), egy 6 és egy 12 fontos ostromüteg (ütegenként 4 ágyú, két 7 fontos tarack), két 6fontos lovaglőüteg (ütegenként 6ágyú és két 7 fontos tarack): összesen utászok és hidászok 2 nagy és 2 kicsi hadihíddal valamint 50 pontonnal egészségügyi csapat: 2 század 50 sebesültszállító kocsival törzsgyalogság: 2 század törzslövasság: 2 század tábori sütőde és vonat			916 565 3 184	76
Összesen			27	44	35 404	76

(Forrás: *Pilch* 1913., a dőltbetűs alakulatok magyarországi kiegészítésűek.)

2.

Az orosz 3. hadsereg hadrendje

<i>Hadtest- parancsnok</i>	<i>Hadosztály</i>	<i>Zászlóalj</i>	<i>Lovas- század</i>	<i>Kozák- ezred</i>	<i>Tüzér- század</i>
gróf Kamenszkij gyalogsági tábornok	18. gyalog- (herceg Scserbatov vezérőrnagy)	12			3
	Vegyes gránátosdandár Pavlovgradi huszárezred	6	8		1
Markov altábornagy	15. gyalog- (Nasimov vezérőrnagy)	12			
	9. gyalog- (Udom vezérőrnagy) Alexandria huszárezred	12	8		7
báró Sacken altábornagy	36. gyalog- a 15. és 18. hadosztály tartalékszázlójából (Sorokin vezérőrnagy) 12. lovas- a 4. és 5 lovas- és a 2. vérteshadosztály tartalékszázadaiból Lubno huszárezred	12	16		
			8		2
gróf Lambert a lovashadtest vezérőrnagy	Dandárok:				
	Berdjajev vezérőrnagy		8		
	Chruscsev vezérőrnagy		8		
	Knorring tatár ulánusezred		8		
	Taganrog dragonyosezred Vlagyimir dragonyosezred Serpuchov dragonyosezred		12		
Könnyű csapatok				9	
Tartaléktüzérség					1 tüzér 1 hidász 1 utász

(Forrás: *Bogdanovitsch* 1863.)

3.

A száz VII. hadtest hadrendje

<i>Hadosztály- parancsnok</i>	<i>Dandár</i>	<i>Kötelék</i>
1. (Le Coq gyalogsági tábornok)	1. (Steindel vezérőrnagy)	Liebenau gránátoszászlóalj Prinz Friedrich gyalogezred Prinz Clemens gyalogezred
	2. (Nostitz vezérőrnagy)	Prinz Anton gyalogezred 1. könnyű gyalogezred
	lovasosztály (Funk altábornagy, majd Gablenz vezérőrnagy)	Prinz Clemens dzsidásezred von Polenz önnűlovasezred huszárezred
	tüzérség (Großmann őrnagy)	6. lovasüteg 6. gyalogüteg minden ezrednél 4 löveg
2. (Funk altábornagy)	1. (Klengel vezérőrnagy)	Brause gránátoszászlóalj Niesemeuchel gyalogezred
	2. (Sahr vezérőrnagy)	Anger gránátoszászlóalj Spiegel gránátoszászlóalj 2. könnyű gyalogezred
	lovasosztály (Thielmann altábornagy)	Anger gránátoszászlóalj Spiegel gránátoszászlóalj 2. könnyű gyalogezred
	tüzérség (Auenmüller őrnagy)	1 lovasüteg 1 hatfontos gyalogüteg minden ezrednél 4 löveg
2 hatfontos tartaléküteg (Hoyer őrnagy)		

(Forrás: Feldzüge 1821.)

4.

A császári-királyi hadtest hadrendje a podubniei csata előtt

<i>Harcrendi hely</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Alakulat</i>	<i>Zászlóalj</i>	<i>Lovas- század</i>
Jobbszárny Trauttenberg altábornagy (egy hatfontos üteg)	Suden ezredes	5. vadászzászlóalj 6. (varasdi-szentgyörgyi) határőrezred	1 1	
	Pflacher vezérőrnagy	58. (Beaulieu-) gyalogezred 39.(Duka-) gyalogezred	1 ½ 1	
Közép Bianchi altábornagy (egy hatfontos üteg)	gróf Lilienberg vezérőrnagy	48. (Simbschen-) gyalogezred 19 (Alvinzy-) gyalogezred	2 2	
	herceg Hessen- Homburg vezérőrnagy	33. (Collaredo-Mansfeld-) gyalogezred 2.(Hiller-) gyalogezred	2 2	
	herceg Alois Liechtenstein vezérőrnagy	Kirchenbetter- és Przeczynski- gránátoszászlóalj 32. (Esterházy-) gyalogezred 34. (Davidovich-) gyalogezred	2 2 2	
Balszárny Siegenthal altábornagy (egy háromfontos üteg)	Mayer vezérőrnagy	9. (Czartoryski-) gyalogezred 5. (varasd-körösi) határőrezred 41. (Kottulinsky-) gyalogezred	2 2 2	
	Frelich vezérőrnagy	7. vadászzászlóalj 1. (császár) huszárezred 6. (Blankenstein-) huszárezred	1	6 6
Lovashadosztály Frimont altábornagy (egy lovasüteg)	Zechmeister vezérőrnagy	3. (O'Reilly-) sivalzsérezred 8. (Hohenzollern-) vértesezred		6 6
	Wrede vezérőrnagy	6. (Riesch-) dragonyosezred 4. (Levehner-) dragonyosezred 8. (Kienmayer-) huszárezred		4 4 6
			24 1/2	38
Tüzérség Wachtenburg vezérőrnagy		1 háromfontos üteg 3 hatfontos üteg 1 tizenkét-fontos üteg		
Stutterheim vezérőrnagy táborkari főnök		utászok	1	
		hidászok	1/6	
		törzsgyalogság	1	
		törzsdragonyosok		1

BIBLIOGRÁFIA

- AFA
Bogdanovitsch 1863. *Alte Feldakten Bogdanovitsch, M.: Geschichte des Feldzuges im Jahre 1812. I. Band. Ford. Baumgartaen, C. Lipcse, 1863.*
- Csetri* 2005. *Csetri Elek: Erdélyi ezredek a francia forradalom és a napóleoni idők háborúiban. Kolozsvár, 2005.*
- Ebhardt* 1888. *Ebhardt, Ferdinand: Geschichte des k.k. Infanterie-Regiment. Ung.-Weisskirchen, 1888.*
- Feldzüge 1821. *Die Feldzüge des Sachsen in Jahren 1812 und 1813. Dresden, 1821.*
- Jósika* 1977. *Jósika Miklós: Emlékirat. Szerk. Győri János. Budapest, 1977.*
- K 1513 FA *Feldakten Observations später Auxiliar-Korps gegen Russland (Schwarzenberg) VIII. (Karton 1513)*
- KA *Kriegsarchiv, Wien*
- Pilch* 1913. *Pilch Jenő: Magyar csapatok az 1812. évi hadjáratban. Hadtörténelmi Közlemények, 1913.*
- Welden* 1870. *Welden, Ludwig: Der Feldzug der Oesterreicher gegen Rußland im Jahre 1812. Wien, 1870.*